

Van Zwakke Schakels naar Sterke Natuur

CINDY BUTLER & ARNOUD VAN DE MEULEN

De versterking van de zwakke schakels in de zeewering heeft effecten op de natuur in de duinen. Vooral zee-waartse kustversterking biedt ook kansen voor het ontwikkelen van nieuwe natuur. De Stichting Duinbehoud spant zich in om die kansen optimaal te benutten.

Het asfalt van de dijk van het Flauwe werk is afgedekt met een laag zand, afkomstig van de stuifdijk, die is opgeruimd bij de Kwade Hoek (foto: Hollandse Delta).

Het klimaat verandert en de zeespiegel stijgt. Onze zeewering is daar niet overal even goed op berekend. Op tien plaatsen langs de Nederlandse kust kan de veiligheid daardoor vanaf 2020 niet meer worden gegarandeerd. Deze tien zogenaamde 'zwakke schakels' langs de kust worden voor 2020 versterkt.

Kansen voor nieuwe natuur

De betrokken overheden (provincies, waterschappen, gemeenten en rijk) hebben bij de versterking van de Zwakke Schakels, waar mogelijk, gekozen voor oplossingen die ook natuur, landschap, economische functies en recreatie ten goede komen. Zachte oplossingen hebben de voorkeur, dat wil zeggen: versterken met zand in plaats van asfalt, basalt en beton. Waar toch harde materialen nodig zijn, worden ze veelal afgedekt met zand. In veel gevallen wordt bovendien gekozen voor zee-waartse oplossingen. Deze oplossingen bestaan uit het verbreden van stranden, vaak in combinatie met

het aanleggen van nieuwe duinen. Dit biedt mooie kansen voor natuurontwikkeling. De aanpak van Zwakke Schakels kan ook bijdragen aan de versterking van ecologische verbindingen. Dat is met name van belang bij kustplaatsen, omdat die barrières vormen voor noordwaarts verhuizende dieren en planten. Door de verandering van het klimaat schuiven de grenzen van leefgebieden op naar het noorden. Ecologische verbindingen maken het mogelijk voor planten en dieren om mee te bewegen met hun veranderende leefomgeving.

De visie van Duinbehoud

De kansen voor natuur in de vorm van oppervlaktevergroting en herstel van ecologische verbindingen moeten optimaal benut worden. Daarbij mogen we niet uit het oog verliezen dat zee-waartse uitbreidingen ten koste gaan van onderwaternatuur en dat ook bij land-waartse versterking bestaande natuur verloren kan gaan.

Bij de Zwakke Schakel Noordwijk is gekozen voor een verharde dijk die is afgedekt met zand. De werkzaamheden in Noordwijk zijn in april 2008 afgerond (foto's: Els Bax).

De grootste natuurwinst kan behaald worden door bij de kustversterking zoveel mogelijk te werken met natuurlijke processen. Dat betekent dat onze voorkeur uitgaat naar onderwatersuppleties. Daarna selecteert de branding het fijnere zand namelijk. Dat fijne zand spoelt vervolgens aan op het strand. De wind krijgt er vat op en blaast het verder richting de duinvoet, waar nieuwe duinen kunnen ontstaan.

Bovendien kan het ook de bestaande duinen in waaien. Daar draagt het bij aan herstel van natuurwaarden en versterkt het de natuurlijke kustverdediging. Bij strandsuppleties en kunstmatige duinverbredingen is de kans op zulke dynamiek gering.

Bij het afdekken van verharde zeeweringen of het aanbrengen van nieuwe duinen moeten geen strakke zandlichamen worden aangelegd. Kleine, zeer lokale hoogteverschillen van ongeveer een meter op het schaalniveau van enkele

De zeedijk bij het *Flauwe Werk* is de afgelopen maanden over een lengte van 1500 meter verhoogd en versterkt met een dertig meter brede binnendijk. Hier is dus gekozen voor een landwaartse oplossing. Stichting Duinbehoud, Natuurmonumenten en

Vereniging Natuur en Landschap Goeree Overflakkee hebben met Waterschap Hollandse Delta overleg gevoerd over maatregelen voor de natuur. Het asfalt van de dijk is afgedekt met een laag zand, waarin microreliëf is aangebracht. De kwaliteit van het gebruikte zand is precies goed, doordat het afkomstig is van een stuifdijk, die in het kader van dynamisch kustbeheer is opgeruimd bij de Kwade Hoek. Op het binnentalud zullen zich gevarieerde duingraslandvegetaties, open zandige plekken en struwelen van vlier en meidoorn ontwikkelen. Doelsoorten zijn onder andere de zandhagedis, tapuit, roodborsttapuit en duinparelmoervlinder. Langs de dijk lag een natte natuurzone met weinig variatie. Die is landwaarts verplaatst en aangevuld met geleidelijke overgangen van land naar water in de vorm van drassige oevers en poelen. De nieuwe natuur op de dijk en in de natte zone zal worden beheerd door Natuurmonumenten.

vierkante meters (microreliëf) zorgen voor verschillende levensomstandigheden voor planten en dieren. Ook moet terughoudend omgegaan worden met helminplant, omdat dit de natuurlijke dynamiek belemmert.

Op grotere geografische schaal is het van belang dat de natuurlijke vorm van de kust zoveel mogelijk in stand blijft. Voor de Hollandse kust is dat de kustboog. Een zandige kust, tussen twee vaste punten (zoals de keileembult waarop Texel ligt en het Noorderhoofd in Hoek van Holland), ontwikkelt zich van nature in de

vorm van een holle boog. Wanneer van deze vorm wordt afgeweken zijn draconische maatregelen nodig om erosie te voorkomen. Deze maatregelen laten meestal weinig ruimte voor natuurlijke dynamiek en zijn ongunstig voor de natuur.

De praktijk tot nu toe

Voor alle zwakke schakels zijn de afgelopen jaren plannen gemaakt en op enkele plaatsen is al begonnen met de uitvoering van de kustversterking. De versterking van de zwakke schakel Noordwijk is zelfs al klaar en bij het Flauwe Werk op Goeree is het werk grotendeels uitgevoerd. Voor de Delflandse Kust, Voorne en Zuidwest Walcheren is de planfase afgerond en gaan de werkzaamheden op zeer korte termijn (2008/2009) van start. In Zeeuws-Vlaanderen moeten de versterkingsplannen nog goedgekeurd worden door het bestuur van de provincie en het Waterschap, en voor de Kop van Noord-Holland en de Hondsbossche- en Pettemer Zeewering, Katwijk en Scheveningen is de planfase nog in volle gang.

Stichting Duinbehoud heeft in samenwerking met andere natuurorganisaties en lokale belangengroepen de laatste jaren hard gewerkt om natuurontwikkeling zo veel mogelijk ruimte te geven binnen de kustversterkingsplannen. We nemen in het kader van het programma 'Van Zwakke Schakels naar Sterke Natuur' deel aan overleggen en inspraakbijeenkomsten, en schrijven adviezen en inspraakreacties. Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit financiert dit programma.

Over het algemeen geldt dat een integrale afweging wordt gemaakt en rekening wordt gehouden met verschillende belangen. Dat betekent dat de natuur niet altijd aan het langste eind kan trekken. Nieuwe zeewaartse duingebieden zorgen in ieder geval voor oppervlaktevergroting en versterking van ecologische verbanden. Dat is het geval bij Delfland, Voorne en delen van de kustversterking van Zeeuws-Vlaanderen en Walcheren. Verschillende oplossingsrichtingen voor de Kop van Noord-Holland en de Hondsbossche- en Pettemer Zeewering bieden op dezelfde wijze goede kansen. Ook de landwaartse duinverbredingen bij andere delen de kustversterking van Zeeuws-Vlaanderen en Walcheren leveren op een vergelijkbare manier natuurwinst.

Bij het Flauwe Werk, Noordwijk en weer andere delen van de kustversterking in Zeeuws-Vlaanderen is gekozen voor een verharde dijk

De zeewaartse uitbreiding bij Noordwijk is ingezaaid met helmgras, maar wordt al snel begroeid door pioniersoorten zoals de zeeraket (foto: Joost Bouwmeester).

die is afgedekt met zand. Ook daar is de duinzone, weliswaar kunstmatig en met weinig kansen voor natuurlijke dynamiek, verbreed en is de ecologische verbindingzone versterkt.

De natuurlijke kustboog van de Hollandse Kust blijft bij de versterking van de Delflandse Kust in stand. Deze wordt zelfs hersteld, doordat de duincompensatie voor de schade die het gebruik van de Tweede Maasvlakte gaat toebrengen aan Voornes Duin zal worden ingebouwd in de Delflandse kustversterking. Bij Noordwijk is afgeweken van de natuurlijke kustboog en mogelijk gaat dat ook bij Katwijk en de Hondsbossche Zeewering gebeuren. Doordat dit de erosie in de hand werkt, moest in Noordwijk met verharding worden gewerkt en is dus wei-

nig dynamiek en natuurlijkheid mogelijk.

Zandmotoren

Over het algemeen geldt verder dat de nieuwe duinen kunstmatig aangelegd worden. Het gebruikte zand zal dus niet door natuurlijke processen worden uitgeselecteerd, zodat er weinig natuurlijke dynamiek zal ontstaan en van een natuurlijke bodemopbouw geen sprake is. Dat is verklaarbaar doordat de natuurlijke processen, waar het hier om gaat, veel tijd vergen. Bij het herstel van de Zwakke Schakels is die tijd er meestal niet. In de toekomst moeten de betrokken overheden daar bij het kustbeheer en nieuwe kustversterkingsplannen meer aandacht aan besteden. Voor de versterking van de Kop van Noord-Holland gaat het hoogheemraadschap mogelijk zandmotoren inzetten. Dat zijn grootschalige onderwatersuppleties, die wel tot natuurlijke duinaangroei leiden. Omdat de invloed van zandmotoren op de veiligheid nog onzeker is en pas op de langere termijn merkbaar worden, kunnen ze alleen in combinatie met andere maatregelen worden toegepast.

Conclusie

Op veel plaatsen en in veel opzichten worden kansen voor natuur benut bij het herstel van de Zwakke Schakels. Het gaat dan met name om natuurwinst in de vorm van oppervlaktevergroting en versterking van ecologische verbindingen. Voor het gebruik van natuurlijke processen bij de kustversterkingen en het toelaten van natuurlijke dynamiek is in de meeste gevallen jammer genoeg weinig ruimte. De Stichting Duinbehoud zal erop aandringen dat bij de Kop van Noord-Holland zandmotoren worden ingezet, zodat daar wel ruimte voor dynamiek ontstaat.

CINDY BUTLER IS VRIJWILLIGER BIJ DE STICHTING DUINBEHOUD
ARNOUD VAN DE MEULEN IS MEDEWERKER BELEID EN ECOLOGIE
BIJ DE STICHTING DUINBEHOUD

Voor de versterking van de smalle duinenrij in de Kop van Noord-Holland gaat het hoogheemraadschap mogelijk zandmotoren inzetten (foto: Marc Janssen).

Voor de versterking van de kust van de *Kop van Noord-Holland* hebben de provincie en het waterschap drie modellen gepresenteerd. Alle model-

len hebben voordelen voor de natuurwaarden en de ecologie van de duinen. Het model 'Gericht Sturen' bestaat uit een strandverbreding in combinatie met zandmotoren. 'Gestroomlijnde Kust' bestaat uit een strandverbreding en directe duinverbreding. Het model 'Gevarieerde Kust' bestaat uit duinverbreding bij badplaatsen, zogenaamde voorduinen tussen de badplaatsen in, strandverbreding en enkele zandmotoren. In alle modellen wordt de oppervlakte duinnatuur vergroot en worden ecologische verbindingen versterkt. Het voordeel van zandmotoren is dat op natuurlijke wijze nieuwe duinen ontstaan. Voorduinen zijn lagere duinen die voor de bestaande duinenrij worden aangelegd. Deze voegen ecologisch gezien veel waarde toe, doordat er achter een primaire duinvallei kan ontstaan. 'Gevarieerde Kust' heeft daardoor de meeste natuurwinst en past het beste bij de visie van Duinbehoud op het gebied van de kustversterking.